

ЧЕТИРИ ВЪЗДИШКИ ПРИ ГРОБА НА ПОЕТА

Обикновено в началото на март ходя на Вишеградското гробище¹. Неколцина от приятелите ми са там и понякога ми се струва, че вече съм останал почти сам. Тази година денят бе предпролетно прохладен, а гробищният парк – безлюден. Най-напред тръгнах към Хрубин². Неговият гроб е най-пресен. Почина неотдавна, на първи март.

Отдалече забелязах пред ниския му гроб непозната девойка. Държеше в ръцете си кокичета и молитвенки³. Поне на мен така ми се стори. Спрях се встрани, до гроба на Маха, и зачаках момичето да си тръгне. Гробът на Хрубин е тесен, пред него може да застане само един човек. А и исках да съм сам.

От младостта ми остана някаква странна наклонност към местата за вечен покой. Обичам да ходя по гробища. Прекарах детските и юношеските си години в непосредствена близост с Олшанските гробища⁴. Не бяха далеч от нас, а и там имахме детски гроб. Освен това всеки ден под прозорците ни звучаха траурни маршове и скрибуцаха катафалки. Нямаше нищо извратено в тази ми наклонност. Ходех там да садя цветя и да ги поливам. На Олшанските гробища прекарвах сияйни пролети и меланхолични есени, а за смъртта дори и не мислех.

Но не и днес.

Все по-често скитам из старата част на гробищата, до местата, откъдето започват алеите с еврейски гробове, и неуморно продължавам да търся надписи по гробовете. Когато разказах за тях на Незвал, той сподели, че ще напише книга, която ще озаглави *Надгробни надписи*⁵.

След известно време девойката положи букетчето кокичета върху името, изсечено в големия продълговат камък, донесен от река Сазавя, около който бяха избили жълтъченожълти главици на минзухари. Напомнях пламъчетата на свецици с фитил, изгорял почти до пръстта.

Наложи се да направя крачка встрани, за да дам път на девойката, която си тръгваше. Алеите между редовете гробове са тесни. Трябва да си призная обаче – исках да я видя отблизо. Беше младичка и очарова-

¹ Гробището на хълма Вишеград в Прага, наричано още „Славин“, от XIX век е национален гробищен парк, където са погребани много знаменити чехи и техните семейства. – Б. пр.

² Франтишек Хрубин (František Hrubín, 1910 – 1971) – най-яркият чешки детски писател и поет, драматург, сценарист, преводач от френски език. – Б. пр.

³ Традиционни какаови медени сладки, запазена марка, произвеждани още от средата на XIX век. Наречени са така заради формата и цвета си, напомнящи малък молитвеник. – Б. пр.

⁴ Гробищен парк в пражкия квартал „Олшани“. – Б. пр.

⁵ Витезслав Незвал наистина пише такава книга – *Nápisy na hroby* (1926). – Б. ред.

телна, каквато обикновено бива младостта. В ръцете ѝ не видях молитвенки, а миниатюрно издание на *Романс за флигорна*⁶. Когато се разминавахме, успях да я погледна в лицето и сърцето ми затуптя. Добре че бях съвсем близо до гроба на Маха!

Усетих любовен и извечен гальовен полъх покрай лицето си. Колко тъжно!

И мъничко завидях на мъртвия си приятел за тази читателка.

II.

След смъртта на Йозеф Хора ходех при мъртвия си приятел на стълбището на „Славин“⁷. През лятото стъпалата бяха нагорещени от слънцето, с унил аромат върху тях вехнеха розите по венците. Спирам се пред гроба на Хрубин. Много са нещата, над които човек може да се замисли при гробовете и на двамата. Например как някои хора не вярваха, че Хрубин наистина е болен.

На гроба прокарвам ръка по загладения камък от Сазава и си мисля, че тъкмо по него може да е шляпал бос малкият Франтишек. Той обичаше да разказва за тази уханна река.

А когато утринните зари ни прогонваха от чашката, си тръгнахме заедно към къщи по Моста на Елишка⁸, вторачвахме се в реката и се вслушвахме в бента, който нощем се чуваше ясно. Франтишек тръгваше към храма „Свети Антонин“, а аз – към кланиците и Тройския мост.

Честно казано, не беше никак лесно да се приберем. Жените ни вкъщи не спяха и си поплакваха. Затова пък поезията ни се усмихваше. По цели нощи си говорехме за нея и многократно ѝ се обяснявахме в любов.

След смъртта на Хора у нас често се отбиваше жена му, Зденка Хорова. Беше ѝ мъчно за него. Когато жена ми ѝ се оплакваше, че не се свъртам вкъщи и че скитам по нощите, тя я успокояваше:

– Ех, мила Аринка, да можеше да се върне днес моят Пепик⁹, пък нека е даже призори, изобщо нямаше да му се сърдя. Щях да си го

⁶ Фр. Хрубин. *Романс за флигорна*. Превод: Димитър Стефанов. София: Народна култура, 1977. – Б. пр.

⁷ Паметник, общ гроб, символичен пантеон на много изтъкнати чешки творци, изграден на Вишехрадското гробище в края на XIX век. – Б. пр.

⁸ Става дума за Моста на Франц Йосиф I, наричан от пражани още с чешкото име „Елишка“ – по името на съпругата му Елизабет Австрийска (Сиси). Това е третият пражки мост над Вълтава, строен през годините 1865-а – 1868-а, реконструиран през 1898 г. и демонтиран в периода 1946 – 1947 г. На негово място е днешният Щефаников мост. – Б. пр.

⁹ Пепик – в Чехия умалително-гальовно от Йозеф. Обяснява се с италианското Пепе, умалително-гальовно от Джузепе. – Б. пр.

посрещна, да му помогна да се съблече, щях да му измия краката, а и възглавницата щях да му разпухам.

Липсваше ѝ. Тя имаше ключ от „Славин“ и често ходеше там. Не ѝ харесваше обаче, че тесният коридор беше пълен с влага, паяжини и лоша миризма на гниещи цветя и горящи фитили. Казваше, че ако можела да разсъждава поне мъничко в онези съдбовни мигове, щяла да предпочете гроб сред зеленина. В „Славин“ обаче Хора разполага с посмъртен комфорт, ако може така да се каже!

Урните на неколцината, чиито златни имена сега проблясват нови и свежи, са положени в последния ред стенни ниши. „Славин“ просто е пълен.

Моят приятел Ян Зеленка¹⁰, който се грижеше – не си спомням вече под чие ръководство – за културната значимост на гробището и „Славин“, по този повод се изрази доста грубичко:

– Натъпкахме урните им в последния ред като консерви с ананас на рафтове в килера. Франтишек Хрубин лежи недалеч от „Славин“. Е, гробът му е силно притиснат от двата съседни встрани, но пък му чуруликат птички.

III.

Когато Хрубин стана на шейсет, издателство „Албатрос“¹¹ подготви в лекционната си зала тържество в негова чест. Беше средата на септември и беше пълно с народ. Всеки искаше да стисне ръката му. Аз също.

Хрубин най-сетне се измъкна от навалицата и уморен, дойде да седне на моята маса. Така ни се удаде възможност да отбележим и още един юбилей. Четиридесетгодишното ни приятелство. Четиридесет години под синьото му небе, без ни едно облаче. С леко приповдигната тържественост, с каквато ние, естествено, не бяхме свикнали, вдигнах тост за здравето на Хрубин. Можех ли тогава да допусна, че това ще са последните капки вино, което ще изпием заедно!

Изпитото за тези четиридесет години вино не беше никак малко. Прекрасно и тръпчиво, закачливо и печално, горчиво и мътно, каквито бяха всички наши пътища през чешкия ни живот и двете войни.

¹⁰ Ян Зеленка (Jan Zelenka, 1923 – 1998) – чешки журналист и комунистически политик, главен редактор на вестник „Вечерни Праха“ (1955 – 1962), на списание „Квети“ (1967 – 1969) и генерален директор на Чехословашката телевизия (1969 – 1989). – Б. пр.

¹¹ Най-голямото и най-старото чешко издателство за детска и юношеска литература, основано през 1949 г. – Б. пр.

Как можех да предположа, че седим там заедно за последен път! Трябваше по-добре да се вгледам в лицето му. Когато след смъртта му от „Албатрос“ ми изпратиха негови снимки и погледнах тази, на която бяхме снимани заедно на нашата маса, аз се ужасих от лицето му. Лице, три пъти целунато от смъртта. Погледът на Хрубин е зареян нанякъде. Не, той вече гледа някъде отвъд живота. И сякаш някак изпод това лице, покрито с нездраво прозрачна пепелява кожа, ни гледа едно друго лице, познатото лице на *человеческия свършиък*¹² – усмихващ се човешки череп.

През септември все още ни се услаждат слънчевите дни със зреещите ябълки. Септември е толкова прекрасен, колкото и май. Октомври обаче нагарча на гнилост, а масите са пусти и самотни.

По Задушница, първата след смъртта на поета, гробът му бе осеян със свещи. Сред тях имаше ваза с букет хризантеми.

Когато бях малък и видех хризантема, не знам защо, но все ме избиваше малко на плач.

IV.

Преди коледните празници обикновено в книжарниците на „Ческословенски списовател“ или на „Албатрос“ подписвахме свои книги. Преди коледните празници са приятни и неща, които човек при други обстоятелства подминава. Хрубин никога не можеше да се оплаче от липса на читатели, големи и малки. В просторното помещение се виеше опашка от чакащи читатели, която го изпълваше цялото. Майки и татковци бяха довели дечицата си, чуваха се безчет звънливи гласчета, а писателят търпеливо и с усмивка подписваше. Там се случи какво ли не. Момченцето, което ревна до масата и молеше майка си да не позволява на господина да му драска по книжката, всъщност имаше известно основание. Често раздаването на автографи си беше направо уморително и изтощително. Понякога ръката на Хрубин се схващаше.

Тази есен, есента на седемдесета година, децата напрочно чакаха своя поет. Той не се чувстваше добре и се наложи да го настанят в неврологичното отделение на болница „Буловка“. Лечението му беше безполезно, болките не го оставяха. Веднъж Хрубин ми се обади от болницата и тъй като поради някакъв приятелски каприз отдавна не бяхме разговаряли, чух в телефона гласа му: „Представи си, Сайферт, и аз май

¹² Библия, Иезекиил 7:2. – Б. пр.

имам това, дето го имали и те!“¹³. Де да беше така въпреки всички страдания, които тази болест носи. За съжаление, беше друго.

На следващата година, в края на февруари, Хрубин с жена си и сина си тръгнаха за Ческе Будейовице при някакъв известен хирург.

На крайбрежния булевард, зад изложбената зала „Манес“, се наложило да спрат. Спуснали се надолу към реката, за да могат да сменят гумата на по-удобно място. Хрубин излязъл от колата – погледът му се плъзнал по студените води на мътната река към Карловия мост – и тихо промълвил: „Прага никак не иска да ме пусне“.

След няколко дни Хрубин се върна в Прага мъртъв.

Една зима преди коледните празници падна малко повече сняг. Излязох от къщи и тръгнах към Вишеградското гробище. Отдавна не бях ходил там. Ако на гроба на Хрубин не бяха кованата решетка и сазавският камък, трудно щях да го открия. Беше засипан със сняг.

На връщане минах покрай старото абатство, на няколко пъти се обръщах и с интерес, почти момчешки, оглеждах стъпките си в непокътнатия снежен покров. Навярно само за да мога да въздъхна заедно със стария философ: „Тъй като не ни е дадено да живеем дълго, нека оставим след себе си нещо като доказателство, че сме живели“.

Превод от чешки: **Васил Самоковлиев**

¹³ Вероятно Хрубин намеква за депресиите си, от които често страдал след Втория конгрес на Съюза на чехословашките писатели през 1956 г., когато заявил в изказването си, че политиката няма място в литературата, вследствие на което дълги години не печатат негови произведения. Така той се насочва към детската литература, където наистина няма място за никаква политика. – Б. пр.